

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT MEZINÁRODNÍCH STUDIÍ

Peter Rajko

**Maďarská menšina v Československu
1945-1948**

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Peter Rajko**

Vedoucí práce: **PhDr. Eva Irmanová, CSc.**

Oponent práce: **PhDr. Pavel Janeček**

Datum obhajoby: **16.06.2008**

Hodnocení: **Výborně**

Bibliografický záznam

RAJKO, Peter. *Maďarská menšina v Československu 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2008. 38 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Eva Irmanová, CSc.

Anotace

Bakalářská práce sa zaoberá osudom maďarskej menšiny v Československu v rokoch 1945-48. Spracováva tri hlavné okruhy: deportácie Maďarov z južného Slovenska na nútené práce do Čiech, slovensko-maďarskú výmenu obyvateľstva a reslovakizáciu. Popri historickej analýze sa práca snaží nájsť odkazy tejto doby do súčasného slovensko-maďarského vzťahu.

Annotation

This bachelor thesis deals with the unenviable situation of the Hungarian minority in Czechoslovakia 1945-48. It focuses on three main topics: the deportations of Hungarians from south Slovakia to Czech lands to forced labour, the Slovak-Hungarian population exchange and the so called reslovakization. Besides historical analysis, the thesis tries to search for references of the period to the today's Slovak-Hungarian relations.

Klíčová slova

Menšiny, Benešovy dekrety, reslovakizace, Slovensko, Maďarsko, vysídlení, deportace, nucené práce, asimilace.

Keywords

Minorities, Beneš decrees, reslovakization, Slovakia, Hungary, deportation, expulsion, forced labour, assimilation.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 20. května 2008

Peter Rajko

Poděkování

Rád by som sa poďakoval môjmu otcovi, ktorý neúnavne zháňal nedostupnú literatúru. Taktiež veľmi pekne ďakujem vedúcej tejto práce, pani Eve Irmanovej, za obrovskú trpezlivosť a cenné rady.

Obsah

OBSAH	6
ÚVOD	7
1.ANALÝZA LITERATÚRY	9
2. VÝCHODISKOVÁ SITUÁCIA	12
3. DEPORTÁCIE	14
3.1 PRVÁ VLNA DEPORTÁCIÍ	14
3.2 DRUHÁ VLNA DEPORTÁCIÍ	16
3.3 NÁVRAT DOMOV	19
3.4 AKCIA JUH	20
4. VÝMENA OBYVATEĽSTVA	21
4.1 DOHODA O VÝMENE	21
4.2 PRIEBEH VÝMENY A ČÍSLA	24
5. RESLOVAKIZÁCIA	25
6. REPATRIANTI	29
7. ZÁVER	30
SUMMARY	34
ÖSSZEFOGLALÓ	35
POUŽITÁ LITERATÚRA	36

Úvod

Dejepis vždy venoval zvláštnu pozornosť konfliktom, vojnám a rozličným útrapám, maďarská otázka v povojnovom Československu však bola dlhé roky marginalizovaná, ak nie priamo tabuizovaná. Podrobnejšie a hlavne objektívne analýzy vznikli až v priebehu 90. rokov dvadsiateho storočia a neskôr. Takmer bez výnimky to ale ostali pokusy národné. Až v dnešných dňoch sa veľmi pomaly rodí iniciatíva preklenúť zlomové body spoločnej histórie spoločnou historiografiou. Typická stredoeurópska zahľadenosť do minulosti nám nepomáha, lebo namiesto tisícročného spolunažívania a spoločnej histórie vidíme nacionalizmom vykrivené a nafúknuté konflikty. Aj z tohto dôvodu som si zaumienil, že v tejto práci prihliadnem k všetkým dôveryhodným zdrojom, aby som tak dospel k širokouhlému záberu a platným záverom. Pretože ako to už mnohí myslitelia vyzdvihli, bez reálneho vnímania minulosti sa nám neujde ani jasnej budúcnosti.

Značná časť aktuálnych konfliktov medzi Maďarmi a Slovákmi na Slovensku pramení práve z temnej doby rokov 1945 až 1948. Ak by sa podarilo vyrovnať sa s týmto obdobím, aj aktuálny slovensko-maďarský vzťah by vstúpil na novú úroveň. Avšak k úspešnému vyrovnaní sa s minulosťou musí čisto historickú analýzu dopĺňať aj spoločenská iniciatíva prítomnosti. Totiž, ak sa aj rozlične vnímané udalosti objektívne opíšu a vyjasnia, po potiahnutí hrubej čiary stále môže ostať „negatívne saldo“. K jeho vyrovnaní by mala pomocnú ruku podať práve spoločensko-politická snaha o vzájomné odpustenie a porozumenie. Táto úloha je jednou z najväčších intelektuálnych výziev slovensko-maďarského vzťahu. Myslitelia oboch strán by tak mali vytvoriť apolitický diskurz na základe spoločne dosiahnutých historických záverov. Z časti sa tak už deje, ide však skôr o jedincov, než širokú vrstvu mysliteľov.

Na politickej úrovni je to zas úloha maximálne uspokojiť legitímne nároky menšín, a to uzmierujúcim gestom na vládnej úrovni – formálnym prehodnotením princípu kolektívnej viny, symbolickou rehabilitáciou krivo stíhaných (ako Jánosa Esterházyho), zmenou formulácie ústavy a garantovaním autonómie. Až dostatočnou saturáciou menšín môžeme vôbec od menšiny samotnej požadovať občiansku lojalitu a úprimnú spoluprácu. Tento krok ale nie je v dohľade kým politická scéna samovoľne interpretuje dejiny a zakladá na nepravdivých domnienkach.

Liečba krívd a komplexov z minulosti tak zdanlivo blúdi v začarovanom kruhu. Ak si ale uvedomíme, že historiograficky máme najcitlivejšie obdobia už spracované,

prvý krok k riešeniu máme na dosah. Úprimne dúfam, že k vyššie zmienenej spoločensko-politickej iniciatíve čoskoro dozrieme tiež.

V práci sa budem venovať už daným podmienkam od konca II. Svetovej vojny. Existuje názor, podľa ktorého spracovanie tejto tematiky bez uvedenia istých podmienok (medzivojnová doba, viedenské arbitráže, priebeh II. svetovej vojny) nedáva úplný obraz. Podľa môjho názoru vyššie uvedené obdobia a deje sú historiograficky dobre zmapované a akési hluché miesta existujú práve v otázkach povojnových odsunov, etnického utlačovania a národnostnej politiky. Tento dopyt začína byť uspokojovaný pomaly po páde komunistického režimu, ktorému tieto otázky neboli pohodlné. Vymedzenie obdobia na roky 1945 až 1948 používajú skoro všetci autori, držať sa ho budem aj ja. Pre zložitosť a vzájomnú prelínanosť udalostí týkajúcich sa maďarskej menšiny členenie práce nie je chronologické. Tri hlavné okruhy majú totiž viac etáp a chronologické usporiadanie by neprispelo prehľadnosti práce.

Tri hlavné okruhy:

- i. Deportácie
- ii. Výmena obyvateľstva
- iii. Reslovakizácia

Štruktúru práce ďalej dokresľujú kapitoly: analýza literatúry, repatriácia Slovákov, Akcia Juh a záver.

V tejto práci by som rád poukázal na skutočnosti, že konečná, relatívne priaznivá situácia maďarskej menšiny v povojnovom Československu bola závislá na viacerých faktoroch. Konkrétne na: vnútorných rozporoch v otázke postupu proti nej, nástupe komunizmu, slabých poznatkoch štátnych predstaviteľov o reálnej národnostnej situácii, medzinárodnej nevhôli akceptovať vysídlenie Maďarov a aj na náhode. Tento výrazný faktor náhody mohol usmerňovať dianie aj celkom opačne, povojnovú situáciu maďarskej menšiny preto považujem za mimoriadne krehkú a poukázanie na ňu za dôležité. Ponaučenie z týchto ťažkých rokov musí slúžiť ako memento - ako výkričník do budúcnosti. Aj samotná maďarská menšina na Slovensku by však mohla prehodnotiť postoj k povojnovým útrapám a nevnímať ich iba ako tragédiu. Tragédiu a tri roky na dne totiž úspešne prežila, a dnes by si mala vytýčiť ciele, ktoré by jej zaručili autonómnu správu. Tá by minimalizovala vonkajšie zásahy do citlivých vnútorných

záležitostí a vytvorila by tak konečne prostredie bez obáv o identitu, kultúrne dedičstvo a jazyk.

Vyhnúť sa normatívnemu hodnoteniu a citovej stránke v otázkach kontroverzných a málo bádaných je ťažkou úlohou. V niektorých prípadoch ako sú násilné vysídľovanie a nútené práce neutrálnym ani nemožno byť. Tieto akty považujem za morálne nesprávne, zároveň však prihliadam k inému morálnemu kódexu a povojnovej nestabilite doby. Verím, že moja práca opíše osud Maďarov v Československu v rokoch 1945-1948 objektívne a nestranne.

1. Analýza literatúry

Trefne vystihol slovenský postoj k otázke maďarskej menšiny politológ Miroslav Kusý keď na margo jej osudu z rokov 1945 až 1948 povedal, že nikomu sa nechce páliť si prsty.¹ Z tohto dôvodu vznikali prvé komplexné analýzy tejto témy v zahraničí a navyiac v emigrácii. Kálmán Janics, maďarský lekár z okolia Šale, už v roku 1979 vo Švajčiarsku vydal výbornú knihu *Roky bez domoviny*², ktorá sa bez prenasledovania mohla čítať až po roku 1989. Bola to priekopnícka publikácia, spisovateľom Gyulom Illésom nazvaná „knihou pravdy“. Janics ako prvý veľmi jasne a trefne opísal to, čo kvôli nevôli režimu už aj medzi Maďarmi upadalo do zabudnutia.

Taktiež v emigrácii napísal podobnú knihu pravdy Karel Kaplan pod názvom *Pravda o Československu 1945-48*³ Podobne ako Janicsova kniha aj Kaplanova priniesla svetlo do zatemnenej časti československých dejín v tomto prípade z českého uhla pohľadu. Doposiaľ je to asi najvýznamnejšia česká publikácia venovaná povojnovej situácii maďarskej menšiny. Z českej strany sa maďarskej otázke aj keď viac s odkazom do súčasnosti venuje historička Eva Irmanová.

Najvýznamnejším slovenským historikom venujúcim sa tejto téme je Štefan Šutaj. Svojimi početnými publikáciami pokryl všetky etapy tejto doby, vyzdvihol by som knihy *Akcia Juh*⁴ a *Nútené presídľovanie Maďarov do Čiech*⁵. Jeho činnosť je

---

¹ KUSÝ, Miroslav. Čo k tomu dodať? in JANICS, Kálmán. *Roky bez domoviny*. Budapest, 1994.

² JANICS, Kálmán. *A hontalanság éve: A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945-1948*. Budapest, 1989. 358 s. ISBN 963 01 9430 9.

³ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-48*. Praha: Panorama, 1990.

⁴ ŠUTAJ, Štefan. „Akcia Juh“: *Odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 19935

⁵ ŠUTAJ, Štefan. *Nútené presídlenie Maďarov do Čiech*. Prešov: Universum, 2005

dôležitá nielen pre presnosť údajov a kritickú analýzu ale aj pre najobjektívnejší a najempathickejší prístup z tábora slovenských autorov. Štefan Šutaj ako predseda slovenskej strany Slovensko-maďarskej komisie historikov má zásluhy aj v hľadaní dialógu a porozumenia medzi historikmi ako aj v spoločnosti.

Predsedom maďarskej časti už zmienenej spoločnej historickej komisie je László Szarka, pochádzajúci zo Slovenska a pôsobiaci v budapeštianskom Inštitúte pre výskum menšín Maďarskej akadémie vied. Jeho príspevok k tematike je tiež nedocenený, hlavne vďaka zbierke pamätí presídlených Maďarov pod názvom *A szlovákiai magyarok kényszertelepítéseinek emlékezete 1945-1948*⁶. Szarkova mravčia práca uchovala strácajúce sa živé svedectvá v poslednej chvíli, aby tak uchopila aj ľudský a psychologický faktor pohnutých časov.

Kľúčovou publikáciou pri spracovávaní tejto bakalárskej práce bola kniha *Maďarská otázka v Československu 1945-1948*⁷ z pera slovensky a maďarsky píšucej autorky Katalin Vadkerty. Jej dielo je súbornou trilógiou samostatne vydaných publikácií: *Reslovakizácia, Deportácie, Vnútoraná kolonizácia a výmena obyvateľstva*. Je to najobsiahlejšia a najdôslednejšia publikácia s touto tematikou, obsahuje množstvo oficiálnych dobových dokumentov, memoránd významných osobností a dnes už odtajnené nariadenia a osobnú korešpondenciu. Za túto prácu bola odmenená cenou Dominika Tatarky za rok 2003.⁸ Ako autorka maďarskej národnosti spracovala tematiku relatívne objektívne, kritika jej vyčíta občasné normatívne hodnotenie dobového prístupu a rozhodnutí. Z môjho pohľadu sa autorka chvíľami zbytočne venuje exkurzom, v ktorých detailne opisuje osudy jednotlivcov alebo komunit. Pri takejto obsažnej vedeckej práci jednotlivé exkurzy iba natrhávajú celistvý odkaz.

Veľmi zaujatá je literatúra zo slovenských pravicových kruhov. Kratšie publikácie vychádzajúce ako reakcia na maďarskú snahu objasniť túto dobu sa často snažia relativizovať menšinovú politiku Československa porovnávaním k maďarskej až od doby rakúsko-uhorského vyrovnania. Ďalej, až nápadne často a hrubo zneužívajú čísla bez odkazov na pramene.⁹ Autor Ján Bobák spracoval maďarskú otázku vo viacerých publikáciách, vychádzajúcich v edícii Porozumenie a pod záštitou Matice

---

⁶ SZARKA, László. et al. *A szlovákiai magyarok kényszertelepítéseinek emlékezete 1945-48*. Komárom, 2003.

⁷ VADKERTY, Katalin. *Maďarská otázka v Československu 1945-1948: Trilógia o dejinách maďarskej menšiny*. Bratislava, 2002.

⁸ Cena sa udeľuje za najlepšiu na Slovensku vydanú knihu predchádzajúceho roku. Vyznamenaná tiež bola Bethlenovou cenou (Bethlen-díj) za prínos k zblížovaniu národností a celoživotné dielo. Cenu udeľuje maďarská nadácia Gábora Bethlena.

⁹ FÁBRY, Viliam. *Je ohrozená identita maďarskej menšiny na Slovensku?* Bratislava, 1997. s. 14.

slovenskej. Sám sa výrazne zaslúžil v slovenskom národnoemancipačnom hnutí, je úzko spojený s inštitúciou Matice slovenskej. Jeho práce sú orientované silne na fakty, tiež však s nimi operuje účelovo, problémy sú hlavne s číslami a normatívnym posudzovaním.¹⁰ Problematiku spracováva zo silne protikomunistickej a protičeskej pozície, často s výrazným nacionalistickým podtextom. Zo zahraničnopolitického pohľadu sa tematike venovala aj Dagmar Čierna-Lantayová, maďarskej menšine v česko-slovensko-maďarskom vzťahu ale prikladá iba druhoradú úlohu.¹¹

Pre lepšie uchopenie obrazu premietnutého do súčasnosti som čerpal aj zo sekundárnej literatúry. Boli to: zbierky Benešových dekrétov a nariadení Slovenskej národnej rady, dobové memorandá a pamäte, štúdie a štatistiky o dnešnom stave identity maďarskej menšiny na Slovensku a internetové zdroje a novinové články. Okrem iného túto prácu inšpirovalo aj živé rozprávanie osoby, ktorá povojnové útrapy zažila na vlastnej koži.

Popri analyzovanej literatúre vzniklo ešte množstvo doplnkovej literatúry. Hlavne maďarskí autori sa venovali spracovaniu dobových dokumentov: či už diplomatických a zahraničnopolitických (hlavne parížska mierová konferencia z roku 1947), alebo vnútorným direktívam a nariadeniam, memoárom angažovaných politikov.

Rozličné prístupy autorov sú samozrejmosťou, problém nastáva pri rozdielnej interpretácii faktov a štatistík. Napríklad štatistiky skúmajúce národnosť často slúžili propagande a účelovo uvádzali nepresné až vymyslené údaje. Preto s číslami a tabuľkami narábam veľmi opatrne a z praktického hľadiska sa stránim ich používania. Charakter opisovanej témy totiž navádza na používanie tabuliek a štatistík, ktoré však pri nadmernom výskyte paradoxne zneprehľadnia publikáciu.

Ako hlavné zdroje budem používať čo najobjektívnejšie publikácie, zároveň sa budem snažiť poukázať na možné nedostatky. Asi najväčší problém je práve s nestrannosťou autorov. A nielen preto, lebo sa problematike venujú skoro výlučne autori dvoch angažovaných národov – Slováci a Maďari. Autori sú často politicky zafarbení alebo angažovaní, preto nezhody medzi historikmi existujú dokonca aj na domácom poli. Samotné prináležanie do názorového spektra nemusí automaticky byť na škodu, ale manipulácia faktami na podporu politických postojov je neprípustná.

---

¹⁰ Bobák preberá ako fakty odhady československej vlády z roku 1946 o počte Slovákov v Maďarsku.

¹¹ ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar. *Podoby Česko-slovensko-maďarského vzťahu 1938-1949*. Bratislava, 1992.

2. Východisková situácia

Idea výlučne národného štátu ako to Kálmán Janics vo svojej knihe dôsledne dokazuje bola prítomná už v londýnskych exilových kruhoch prezidenta Beneša, ale ešte aj v roku 1944 sa často popierala.¹² (Tu si nemožno odpustiť poznámku o *národnom štáte*, ktorý sa mal skladat' z Čechov a Slovákov, prípadne Rusinov, čo je v podstate *contradictio in adjecto*, rozpor v pojme) Jednoducho s týmto konceptom sa operovalo pragmaticky, podľa momentálnej medzinárodnopolitickej situácie.¹³ Ku koncu Druhej svetovej vojny za výraznej podpory Sovietskeho zväzu československí predstavitelia už popri plánoch na odsun Nemcov pripravovali podobný osud aj Maďarom. Takto vzniklo viacej konceptov na vytesnenie neslovanských menšín, ale realizovala sa iba časť z nich.

Medzi prvými pokusmi bola snaha zatlačiť maďarské obyvateľstvo na juh posúvaním frontu zo severu na juh, po vzore Nemcov, ktorý z poľských území masovo utekali pred postupom sovietskych vojsk z východu na západ. Túto možnosť prekazili aj rumunsko-sovietske vojská, ktoré uzavreli možnú cestu na útek z juhu, ale aj celkom odlišné vnímanie vojnových udalostí z maďarského uhlu pohľadu. Maďari sa totiž vôbec necítili byť vinní za druhú svetovú vojnu, a to aj z viacerých dôvodov. Jednak Viedenskú arbitráž samozrejme cítili ako spravodlivý úkon, tiež ich medzivojnová politická akčnosť bola minimálna, dokonca v prezidentských voľbách 1935 podporili Edvarda Beneša.

Atrocít zo strany sovietskych vojakov sa však maďarskej menšine ušlo hodne. Mladý historik Igor Baka sa vyjadril, že väčšina „slovenských“ obetí sovietskej armády pochádzalo z južného Slovenska. Znásilnení, okradnutí a do gulagov odvečení boli takmer výlučne občania maďarskej národnosti.¹⁴

Aj keď idea likvidácie maďarskej menšiny v československých štátnických kruhoch prevažovala, nedá sa hovoriť o homogénnom postupe. Neistoty okolo Slovenského národného povstania, moskovského exilu a domácich aktivistov odďaľovali budúce kroky. Jedným z najaktívnejších zástancov vyhnania maďarskej

---

¹² Janics, K. s. 55-103.

¹³ Interné dokumenty USA a Veľkej Británie dokazujú, že plány na riešenie maďarskej otázky Československa hoci aj riadenými odsunmi existovali, ale skôr vo forme štúdií a možných scenárov. Pravdepodobnejšie boli úpravy hraníc.

¹⁴ BAKA, Igor. Sovietske vojská sa k slovenským Maďarom správali podstatne tvrdšie. in www.tasr.sk <http://www.tasr.sk/23.axd?k=20080508TBB00116> 2008-05-19

populácie bol Vavro Šrobár, propagoval vyhánanie zo severu na juh a mienil vyst'ahovať 70% Maďarov. Tento ohnivý rečník a schopný politik, si aj napriek vôli Slovenskej národnej rady vybojoval mocenské pozície či ministerské kreslá. Našťastie sa Šrobárovi a jeho kolegom nepodarilo sfanatizovať masy, aby došlo ku genocíde.

Organizovanému vyhánaniu predsa došlo, ale iba v malej miere. Pokusy o vyhnanie Maďarov sa uskutočňovali najmä na dedinách v okolí Nových Zámkov, ale podobnú atmosféru strachu vytvorili civilné a vojenské orgány aj v Bratislave a Košiciach. Napríklad v Petržalke internovali maďarskú a nemeckú časť obyvateľstva Bratislavy až do roku 1946. Dovtedy značnú časť Maďarov vyhostili z krajiny.

Zvláštnou kategóriou vyhnaných boli tzv. anyási¹⁵, t.j. Maďari, ktorí na Prvou viedenskou arbitrážou vymedzené územie prišli z Maďarska. Títo zväčša úradníci a štátni zamestnanci boli vypovedaní a vyhnaní ešte pred koncom vojny. Mnohí z nich odišli ešte skôr dobrovoľne pod tlakom nepriaznivého vývoja vojny.

Keďže prvotné pokusy sa zhatali, Československo začalo hľadať medzinárodnú podporu pre odsun Maďarov, tak ako tá existovala voči Nemcom. Napriek podpore Sovietskeho zväzu sa však Československu nepodarilo odsun Maďarov zakotviť do žiadnej z medzinárodných dohôd či zmlúv. Ostatné víťazné veľmoci nesúhlasili s odsunom Maďarov ani na moskovských jednaniach o prímerí 20.01.1945 ani na Postupimskej konferencii. Medzinárodné spoločenstvo stále odbíjalo československé požiadavky o povolenie na vysídlenie Maďarov, ako aj Maďarské protestné apely s odkazom, že túto záležitosť musia vyriešiť dvojstrannou dohodou.

Dohoda o výmene obyvateľstva dokonca neskôr bola aj uzatvorená, ale k jej realizovaniu prišlo až neskôr. Dovtedy sa na domácej scéne spustila séria protimaďarských opatrení. Prvým závažným krokom, ktorý umožnil neskôršie viacročné postihy a vytvoril akýsi smerodajný rámec pre budúcnosť bol Košický vládny program, zverejnený 5. apríla 1945. Medzi inými sankciami tento program plošne odňal Neslovanom štátne občianstvo, zakotvil kolektívnu vinu Nemcov a Maďarov, konfiškoval pôdu a majetky, zrušil menšinové školstvo. Výnimku dostalo asi 3% Maďarov, ktorí dokázali svoju protifašistickú aktivitu behom vojny. Košický vládny program tak vytvoril podmienky, v ktorých sa s maďarskou menšinou ľahko manipulovalo podľa danej situácie. Program nasledovalo vylúčenie nespoľahlivých neslovanských živlov z hospodárskeho života, a vytvorila sa metóda na určenie Nemca

---

¹⁵ Od maďarského slova anya = matka, žiže vo voľnom preklade „tí z materskej krajiny“.

a Maďara. Nemcom či Maďarom bol človek, ktorý sa k týmto národnostiam prihlásil v ktoromkoľvek sčítaní obyvateľstva od 1929 či bol členom hocijakej strany či skupiny fungujúcej na národnostnom princípe. Proti týmto opatreniam sa samozrejme postihnúť Maďari aj Maďarsko vyslovili, 184 protestných nót však ostalo bez odozvy.

Ďalšie úpravy štatútu maďarskej menšiny v Československu boli regulované prezidentskými dekrétmi. Dekréty prezidenta Beneša detailnejšie a už vo forme zákonov uvádzali vládny program do praxe. Niektoré dekréty na území Slovenska však neplatili, alebo neboli realizované, alebo boli prispôbené na slovenské podmienky Slovenskou národnou radou (SNR), prípadne tá vydala vlastné nariadenia. Už vo februári 1945 SNR vyhlásila navrátenie „slovenskej zeme“, a prvý komplexný prezidentov dekrét namierený proti Nemcom a Maďarom túto iniciatívu zastrelil. Dekrét z 19. mája (pod číslom 1945/5.) ustanovoval českých alebo slovenských správcov maďarských nehnuteľností a majetkov. Najkrutejším sa neskôr stal 33. dekrét z roku 1945, ktorý 2. augusta toho roku pozbavil československého občianstva Nemcov a Maďarov s výnimkou aktívnych antifasistov. Tento dekrét bol prameňom neskoršieho bezprávia, keďže odobratím občianstva sa Maďari nemohli viac zamestnať v štátnej správe, a nemohli sa uchádzať o dôchodky či sociálne prídely ani o povojnové odškodnenie.¹⁶ Okrem už zmienených postihov dekréty zneplatnili majetkoprávne jednanie z vojnovnej doby, inštitucionalizovali jednotné osídlenie¹⁷, prikázali pracovnú povinnosť obyvateľov bez občianstva. Maďari tak boli postavení úplne mimo zákon, bez nároku na akúkoľvek sociálnu podporu a zdravotnícku starostlivosť, bez možnosti vzdelávania sa a podnikania. Eventualita likvidácie maďarskej menšiny z Československa sa tak veľmi blížila realite.

3. Deportácie

3.1 Prvá vlna deportácií

Je neodškriepiteľné, že vo vojnu zničenej krajine bolo nutné urýchlene opraviť infraštruktúru, Za týmto účelom ale v Československu s pomocou sovietskej armády siahli po nútených prácach. Verejné práce z jari 1945 na odstránenie povojnových škôd začali na východnom Slovensku a mobilizovali mužov maďarskej národnosti vo veku

---

¹⁶ Szarka, s. 15.

¹⁷ Zriadený Osídľovací úrad, ktorý riadil výmeny, repatriácie a ostatné presuny obyvateľstva.

14 až 60 rokov. Táto etapa prvých odsunov nemala žiadne legislatívne krytie a prebiehala zväčša v okolí Košíc. Neskôr sa nútené práce ukotvili v nariadeniach či dekrétach prezidenta. Zvláštnu zákernosť napríklad potvrdzuje aplikovanie dekrétu prezidenta, ktorý bol platný iba v českých krajoch, a do nútených verejných prác zahŕňal ženy iba tam¹⁸. Osídľovací úrad však na slovenskom území do prác ženy zahrnul aj bez platného nariadenia. Aj kvôli protestom Komunistickej strany Slovenska namiesto roľníkov, ktorí zabezpečovali zásobovanie, pracovné deportácie preorientovali na maďarskú inteligenciu. Pre národnosť prepúšťaná inteligencia, bývalí štátni zamestnanci, učitelia a profesori zavretých maďarských škôl, majitelia obchodov - prevažne mestskí občania, sa ocitli bez práce a tým pádom mohli byť poľahky využití na verejné práce. Jednalo sa prevažne o práce v poľnohospodárstve, baníctve a továrenskej výrobe v sudetských oblastiach ako aj stredných Čechách. Nútene pracujúci začali po vypršaní zväčša mesačnej lehoty z českých krajov utekať naspäť domov alebo sa odmietali naďalej zúčastňovať práce. Časť z nich sa mohla na pokyn vrátiť dobrovoľne. Táto prvá vlna deportácií bola slabo organizovaná, obeťami deportácie sa stali často členovia komunistickej strany, dokonca z koncentračných táborov navrátení Židia. Medzi septembrom a 1. decembrom 1945 bolo celkovo odvezených 9 247 Maďarov.¹⁹ Nezhody, ktoré sa neskôr vyostřili a prispeli k záchrane maďarskej menšiny sa objavili už pri tejto takpovediac „generálke“ protimaďarského postupu.

Tento akt bol doplnkom zastráňovacej politiky tesne po vojne, a jeho cieľová skupina – inteligencia, nebola vybraná náhodne. Mnohí slovenskí autori sa túto fázu deportácií na nútené práce snažia vysvetľovať ako legitímny pokus štátu postaviť sa po vojne rýchlo na nohy riadeným presunom výroby do krízových oblastí. Ďalej tiež argumentujú, že v tejto vlne boli na nútené práce odvezení aj Slováci či občania inej národnosti a krutosti pripisujú individuálnym akciám bezpečnostných zložiek. Hlbšie skúmanie ale potvrdzuje vyberanie jednotlivcov na etnickom základe, na tom sa zhodne väčšina vierohodných historikov. V plánoch sa dokonca objavovali pokusy o spísanie majetkov odvezených jednotlivcov, aby sa dali vystaňovať za nimi celé ich rodiny. K takémuto kroku vzápätí aj došlo.

---

¹⁸ Z dňa 19. septembra 1945, č. 71/1945.

¹⁹ Vadkerty, s. 42. Iný zdroj uvádza odhad 12 000 osôb, vid' Melušová, s. 21.

3.2 Druhá vlna deportácií

V dôsledku odsunu Nemcov chýbalo českému hospodárstvu začiatkom roku 1946 okolo štvrt' milióna pracovných síl. Po viacerých pokusoch získať pracovníkov²⁰ prebehol nábor aj medzi maďarskou menšinou. Ministerstvo pôdohospodárstva sa naivne domnievalo, že na práce v úplne neznámom kraji sa prihlási do augusta 1945 aspoň 100 tisíc Maďarov. Vzápätí sa však preorientovalo na nábor Slovákov a výrazne zvýšilo platy v agrárnom sektore. Po pretrvávajúcom vážnom nedostatku pracovníkov vláda pristúpila k náboru Maďarov aj reálne. Po uvedomení si jazykovej bariéry českí náborári preložili propagačné materiály do maďarčiny. Akcia prebiehala na dobrovoľnom princípe a prihlásilo sa 5 osôb. Aby vláda dosiahla lepšie výsledky ešte prilepšila podmienky, nový nákladný nábor nazvala „priateľská akcia“. Akcia sa skončila prihlásením 200 000 slovenských rodín ale iba 1919 či 1 932 osôb maďarskej národnosti.²¹

Na odčinenie fiaska predchádzajúceho náboru úrady navrhli prinucovanie, ktoré sa malo týkať aj slovenského obyvateľstva. Novú kapitolu otvorili dekréty a nariadenia SNR, ktoré určili, koho možno pokladať za Maďara a je zároveň možné vysídliť.²² Stanovili sa podmienky, podľa ktorých budú transporty prebiehať. Spísali sa zoznamy hnutelností, potravín, domácich zvierat a iných vecí ktoré možno či nemožno vziať pri vysídlení so sebou. Aj túto etapu odsunov charakterizovali rozpory v náhľadoch na vykonanie v praxi. Napríklad jeden koncept počítal s odsunom maximálne 15 000 pracovných síl, kým druhý navrhoval „presídlenie celých rodín na likvidáciu maďarskej národnosti na Slovensku“.²³ V tomto období už citelne zasahovali do rozhodnutí aj komunisti, čo ešte viac komplikovalo situáciu.

Začiatkom roku 1946 bola podpísaná dohoda o výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom. Maďarsko však kvôli zlej hospodárskej situácii a v očakávaní novej medzinárodnej situácie oddaľovalo samotný priebeh výmeny. Ak by totiž bolo predsa súhlasilo s prijatím celej populácie Maďarov zo Slovenska, pravdepodobne by sa bola spustila lavína podobných snáh o vyst'ahovanie Maďarov zo všetkých susedných štátov. A vojnou zdevastované, reparačiami postihnuté Maďarsko jednoducho nebolo schopné prijať okolo 2 miliónov utečencov. Maďarsko sa teda pri

²⁰ Medzinárodné jednania s Maďarskom, Juhosláviou, Rumunskom o pracovných silách.

²¹ Vadkerty, s. 48.

²² Dekréty č. 88/1945, 48/1945, 33/1945 a nariadenia č.104/1945, 64/1946.

²³ Vadkerty, s. 53.

výmene zásadne držalo princípu parity, sprvu dokonca aj majetkovej. Československá vláda preto na schôdzi z 13. októbra 1946 schválila „*politiku tvrdej ruky voči maďarskej vláde, vynútenie výmeny obyvateľstva*“.²⁴ Nepriame účinky deportácie mali vytvoriť priestor pre prichádzajúcich repatriantov a kolonistov, rozptýliť maďarskú komunitu na juhu Slovenska a sústrediť nátlak na maďarskú vládu. Po ťahaniciach a masových deportáciách Maďarov do Čiech cez zimu 1946/1947 napokon Československo dosiahlo svoj zámer, keď Maďarsko obnovilo výmenu obyvateľstva na jar roku 1947. Aj keď diplomatické víťazstvo sa dá pripísať československému lobbyingu, celkové víťazstvo skôr patrí Maďarom. Tvrdohlavé opakovanie princípu parity či presunu obyvateľstva ale spoločne s majetkom v konečnom dôsledku uchovalo maďarskú menšinu na juhu Slovenska.

Priebeh deportácií prebiehal nasledovne: Rodiny sa vo vojskom obkľúčených dedinách mali možnosť zbaliť bez opustenia vlastného domu, kontakt s inými domácnosťami bol zakázaný. Nehnutelnosti a hospodárstvo bolo konfiškované. Väčšinou už v deň príchodu armádnych a policajných jednotiek boli celé rodiny s majetkom, ktorý uniesli naložené na vozy a nákladné autá. Akcia prebiehala v tuhej zime 99 dní od 15. novembra 1946 do 25. februára 1947. Deportovalo sa hlavne z juhozápadného Slovenka do okresov Kladno, Žatec, Plzeň, Kolín, Mladá Boleslav. Celkovo sa nútené verejné práce (odsun do Čiech) dotkli 220 obcí a v nich 44 129 osôb, ktoré nechali za sebou 6 596 prázdnych domov.²⁵ Tie obsadili slovenskí kolonisti či repatrianti.

V Čechách a na Morave medzi tým českí hospodári od druhej vlny prísunu Maďarov očakávali rovnako kvalitnú pracovnú silu, ako od prvej vlny, ktorá pozostávala z mužov v produktívnom veku. Keďže v druhej vlne sa deportovali celé rodiny, v transportoch bolo vysoké percento detí a práceneschopných starých ľudí. Na železničných staniaciach boli maďarské rodiny často rozdelené podľa potreby českých roľníkov. Česi pristupovali k deportovaným Maďarom sprvu bezohľadne, pretože propaganda Maďarov označovala za vojnových zločincov. Takto prebiehajúce „trhy s pracovnou silou“ až priveľmi pripomínali otrokársky obchod. V treskúcom mraze prebiehajúce transporty trvali často až 5 dní, mnohým podlomili zdravie. České úrady ochrany práce preto opakovane posielali žiadosti na navrátenie práceneschopných

---

²⁴ Tamtiež s. 59.

²⁵ Szarka, s. 15. Melušová uvádza 11 000 rodín a 6 602 domov, Vadkerty 41 056 osôb a 393 obcí.

a chorých slovenskej strane. Tá prihliadala až k opakovaným žiadostiam a po 4-5 mesiacoch posudzovania ich najčastejšie zamietla.

Protesty Maďarska, západnej tlače, cirkvi a vplyvných osobností síce odozvu našli dokonca aj na pôde OSN, nemali však vplyv na deportácie samotné. Československo používalo klamnú rétoriku, maximálne tajilo nútený charakter odsunov. Prípadné excesy vojakov pri deportáciách boli líčené ako nešťastné náhody.

Majetky deportovaných Maďarov neskoršie sprísňujúce príkazy zablokovali. Predchádzajúce darovanie či zverenie nedeportovaným známym viac nebolo možné. Štát majetky inventarizoval, vzápätí rozdal alebo za minimálne sumy predal repatriantom, kolonistom a dôverníkom. Dôverníci boli osoby slovenskej alebo slovanskej národnosti, ktorí obhospodarovali gazdovstvá maďarských roľníkov určených na nútené verejné práce.

Organizované deportácie dokonalo poslúžili ako nátlak na Maďarsko a vytvorenie priestoru pre repatriantov, ale aj k rozkúskovaniu homogénnej maďarskej masy na juhu. Preto myšlienka natrvalo usadiť nútených pracovníkov v Čechách postupne silnela. Podobné úmysly existovali už od konca II. svetovej vojny a tento plán sa znovu stal aktuálnym na prelome rokov 1947/48, kedy sa mala končiť 12 mesačná nútená práca väčšiny Maďarov.²⁶ Medzi inými preto aj Vladimír Clementis, jeden z najangažovanejších politikov, čo sa týka maďarskej otázky, navrhol „*nájsť atraktívne ponuky, ktoré prinútiť maďarských robotníkov zostať na mieste*“²⁷ Československá vláda si uvedomovala krehkosť medzinárodnej situácie, trvalé usadenie Maďarov muselo preto aspoň formálne vyzeráť dobrovoľné.²⁸ Rátalo sa napríklad s prisúdením dočasného štátneho občianstva, ktoré by Maďarom povoľovalo slobodný pohyb, ale iba po českých krajoch. Samozrejme podmienené bolo pokračovaním práce so záväzkom na minimálne 3 ďalšie roky. Na Slovensku zanechaný majetok mal byť z 80% navrátený vo forme naturálií či peňazí. Tento zámer sa samozrejme nedaril, pasivitu občanov maďarskej národnosti sa tak československé úrady pokúsili prelomiť masívnou propagandistickou kampaňou z mája 1948.

S veľkými nádejami pripravovaná akcia ale úplne skrachovala, mnohonásobne podvedený Maďari nedôverovali už nijakej iniciatíve štátnych orgánov. O trvalé osadenie v Čechách požiadali iba tí, ktorí na práce prišli dobrovoľne. Proti trvalému

---

²⁶ Nútené práce sa v časti prípadov predĺžili na 20-26 mesiacov.

²⁷ Vadkerty, s. 115.

²⁸ Vláda si nemohla dovoliť prípadným maďarským protestom poškodiť renomé.

usadeniu Maďarov sa častokrát vyslovovali Česi, ktorí si na nemecké majetky tiež nárokovali. Nádeje na návrat Maďarov existovali aj pre v tejto dobe ešte zďaleka neukončenej konfiškácie ich majetkov na slovenskom území. Majetok deportovaných bol totiž nadobro skonfiškovaný až v máji a júni 1948.

Neľudskosť deportácií do Čiech hlboko poznamenala vedomie Maďarov na Slovensku. Obzvlášť vojenské obkľúčenie dedín, treskúca zima vo vagónoch a „trh s otrokmi“ na českých staniach sa v mierovej dobe, krátko po beztak devastujúcej svetovej vojne dali iba ťažko pochopiť.

3.3 Návrat domov

Nepovolený návrat maďarských robotníkov bol nepretržitý ale so striedavou intenzitou. Tí, ktorí utiekli z Čiech bez povolenia mali byť deportovaní nazad. Problémy ale mali aj s úradným povolením disponujúci navrátilci, do vlastných domovov sa často násilne dobíjali.

Zmena politického režimu ovplyvnila aj prístup k menšinám. Po prevzatí moci z februára 1948 sa československí komunisti dostali pod kritiku maďarských komunistov Rákosiho, Révaiho a Rajka. Tí považovali maďarskú otázku za viac než vnútropolitickú, a dôrazne sa dožadovali nového riešenia. Obvinenie Juhoslávie z nacionalizmu zo strany Sovietskeho zväzu a všeobecné rozpory s internacionalizmom komunistických ideí prinútilo vedenie KSČ konať. Vláda teda Maďarom postupne vrátila štátne občianstvo, tým pádom zanikla pracovná povinnosť aj deportovaným.

Oficiálne sa do 1. mája 1949 mali maďarskí robotníci transportovať domov. Štátne orgány ale samotné transfery oddaľovali všemožnými spôsobmi, stále sa apelovalo na Maďarov aby ostali v Čechách. Samotný návrat možno deliť na dve etapy. V prvej etape od 7. januára do 11. apríla 1949 sa domov v úradných transportoch vrátila väčšina vysídlencov. V druhej etape v posledných mesiacoch roku 1949 sa rodiny vracali už linkami osobnej prepravy. Janics vo svojej knihe uvádza, že približne 25 % deportovaných Maďarov ostalo napokon v Čechách.²⁹

Vracajúci sa Maďari sa okamžite dostávali do konfliktu s dôverníkmi, ktorí odmietali prepustiť obsadené domy. Urovnanie majetkových problémov ošetrilo

---

²⁹ Janics, s. 306. Toto tvrdenie podkladá výsledkami sčítania ľudu z roku 1950, preto reálne konečné číslo mohlo byť odlišné.

Predsedníctvo ÚV KSS 3. júna 1949, ktoré nariadilo odškodnenie „bývalých maďarských vlastníkov“ hospodárstiev pridelených kolonistom. Kolonisti však boli iba časťou nových obyvateľov maďarských nehnuteľností. Po odsunutých Maďaroch uvoľnené kapacity zabrali tiež repatrianti. Preto sa z navrátilcov z prvej etapy reálne do vlastných domov mohlo nastáhovať iba 55%.³⁰ O ďalšom postupe prebiehali rokovania, kým v obciach vzrastalo napätie. Keďže maďarskí obyvatelia sa chceli vrátiť do vlastných domov, úrady začali preskupovať dôverníkov do domov po Maďaroch vysídlených do Maďarska nenávratne.

3.4 Akcia Juh

Nižšie opisované udalosti – napokon neuskutočnený projekt pod názvom „Akcia Juh“, nastali ako priamy dôsledok národnostnej politiky Československa. Aj keď spadajú mimo časové vymedzenie tejto práce, k ucelenému obrazu o tejto tematike je ich nutné aspoň spomenúť.

Vyriešiť problémy s nedostatkom obydíel a ďalšie oslabenie maďarskej menšiny mal zaistiť nový vládny plán, ktorý navonok proklamoval: „*Treba riešiť vnútropolitické pomery v okresoch, ktoré sa nestali slovenskými ani po výmene obyvateľstva, ani po pracovnej povinnosti... Problém treba riešiť na triednom základe a upevniť priateľskú spoluprácu medzi slovenským a maďarským pracujúcim ľudom.*“³¹ Toto v praxi znamenalo, že do českých krajov mali byť odsunutí majetnejší maďarskí roľníci. Podľa prvotných plánov približne 15 000 osôb, neskôr sa uvažovalo o polovici, t.j. 1500 rodinách.³² V úradnom používaní dostala táto akcia meno Akcia Juh. Zodpovedal za ňu Ústredný výbor Akcie Juh na čele s Danielom Okálím.

Zoznamy s menami vysídlenecov sa viackrát prerábali, postupným zužovaním okruhu postihnutých (1948/1949) sa z 4761 rodín vysídlenie fakticky týkalo 606 rodín. 65 percent uvedených na zozname tvorili roľníci, inteligencia tvorila 13, robotníci 5, remeselníci a živnostníci 16 percent.³³ Počet rodín na vysídlenie sa ustavične menil, prehodnocovaním kritérií sa stále zvyšoval podiel roľníkov s majetkom nad 15 hektárov pôdy. Vždy sa ale týkala výhradne ľudí s maďarskou národnosťou. Prevedenie akcie

---

³⁰ Vadkerty, s. 131.

³¹ Tamtiež s. 133.

³² Tamtiež s. 133.

³³ Tamtiež s. 135.

sprevádzali nezhody medzi štátnymi orgánmi a slabá utajenosť protimaďarského podtextu viedla až k zahraničným protestom. Akcia Juh až na niekoľko napoly zrealizovaných odsunov skončila neúspešne. Predsedníctvo ÚV KSČ ju ukončilo 24. októbra 1949. Nechcelo pripustiť ani tieň nacionalizmu, ak by mohol byť vrhnutý na vedenie. Zasadnutie dokonca odsúdilo angažovaného Daniela Okáliho, nespomenulo však Predsedníctvo ÚV KSS, ktoré akciu vyhlásilo.

Bytová otázka teda ostala nevyriešená, ešte v roku 1950 čakalo na riešenie svojho bývania 299 maďarských rodín.³⁴ Pohnútky Akcie Juh boli úplne jasné. Komunisti, ktorí v tom čase už pevne držali v rukách moc, pomýšľali na ľahký a rýchly spôsob vyriešenia nedostatku obydíel. Je však zarážajúce, ako chceli okopírovať predchádzajúce odsuny, pričom „triedne“ zameranie na bohatých roľníkov ešte podmieňovala maďarská národnosť.

4. Výmena obyvateľstva

4.1 Dohoda o výmene

Koncom roku 1945 a začiatkom roku 1946 prebiehalo viacero bilaterálnych rokovaní medzi Slovenskom a Maďarskom, vzájomné požiadavky však ostali nepochopené, často nevyslyšané. Československo pristupovalo k rokovaniam z „víťazných“ pozícií a dohodu chcelo diktovať, Maďarsko zas trvalo na záruke práv a pozastavení stíhania československých Maďarov. Maďarské požiadavky boli razantne odmietnuté a Československo spustilo organizované deportácie s cieľom pritlačiť maďarskú vládu.

Československo, na čele so štátnym tajomníkom pre zahraničné veci Clementisom, malo vlastnú koncepciu riešenia sporu. Československá strana rákala s výmenou obyvateľstva a následným úplným transferom maďarskej menšiny do Maďarska. Nezlučiteľnosť očakávaní dvoch jednajúcich strán zákonite vyvolala obojstrannú nevôľu a odročila jednania na 8 týždňov. Počas prestávky v jednaniach sa obe zúčastnené krajiny skúšali strhnúť svetovú verejnú mienku na vlastnú stranu. Navzájom sa obviňovali skrz domácu aj zahraničnú tlač, toto obdobie dostalo názov tzv. tlačová vojna.

---

³⁴ Tamtiež s. 140.

Maďarsko sa snažilo predovšetkým poukázať na nedemokratické maniere československej vlády, snažilo sa poukázať na paralely Československa s nacistickým Nemeckom. Vtedy už prebehla prvá vlna nútených pracovných deportácií maďarských mužov do Čiech, ktoré maďarská strana prirovnávala k pracovnej povinnosti Židov v nacistickom Nemecku. Československo kontrovalo s prirovnaním tohto činu k odsunu Nemcov z Maďarska, ktorý práve v tej dobe prebiehal. Tu treba však dodať, že maďarský predstavitelia odmietali odsunúť Nemcov žijúcich v Maďarsku, ich odsun prikázala Spojenecká kontrolná komisia.³⁵

Dohoda o výmene obyvateľstva bola podpísaná 27. februára 1946.³⁶ Treba podotknúť že vynútená masovými deportáciami Maďarov a nátlakom Sovietskeho zväzu cez Spojeneckú kontrolnú komisiu. Avšak aj po písomnej dohode o výmene obyvateľstva si jej priebeh zúčastnené krajiny predstavovali diametrálne odlišne. Kým Československo plánovalo využiť výmenu na úplný presun maďarskej menšiny zo svojho územia, Maďarsko zásadne ťpelo na striktnej osobnej a majetkovej parite.³⁷ Československo už v apríli 1946, krátko po podpísaní dohody o výmene vyvinulo silný diplomatický nátlak. Išlo o snahu jednostranne odsunúť 200 000 Maďarov z Československa do Maďarska nad rámec medzištátnej dohody. Okrem Sovietskeho zväzu ale túto iniciatívu razantne odmietli všetky veľmoci.

Československo teda potrebovalo maximalizovať počet Slovákov z Maďarska ochotných sa presídliť. Tomu vyšla v ústrety maďarská vláda, ktorá dokonca umožnila československej strane zriadiť v Budapešti presídľovaciu komisiu. Komisia mala na území Maďarska veľmi široké právomoci, propagandu medzi Slovákami žijúcimi v Maďarsku riadila v spolupráci s miestnou organizáciou Zväzom Slovanov. Propagácia „návratu do pravej vlasti“ prebiehala dokonca denne v štvrt' hodinovom vysielaní maďarského rozhlasu. Činnosti komisie napomáhali osobne vysokí cirkevní hodnostári a známi politici. Na rôznych kultúrnych akciách presídlenie propagovali tisícami kusov propagačného materiálu: plagáty, programové zošity, letáky, kalendáre, noviny, atď. Propaganda hrala na emotívnu strunu, presídlenie do Československa však podkladala aj náležitými hospodárskymi sľubmi.

---

³⁵ V čele komisie stál maršal Vorošilov, zástupca Sovietskeho zväzu, toto rozhodnutie bolo tým pádom skôr diktátom než valstným rozhodnutím. Je tiež známe, že odsun Nemcov prebiehal v celej Európe.

³⁶ Literatúra sa líši aj v tomto bode, ako dátum podpísania uvádza Melušová 5. januára a ratifikáciu 27. februára 1946.

³⁷ Maďarská vláda plánovala výmenu osobu za osobu.

Dobre organizovaná, finančne zabezpečená kampaň ostro kontrastovala s maďarskou realitou. Obrovská bieda vo vojnovú spustošenom Maďarsku mala vplyv na apatiu maďarských Slovákov, paradoxne sa na presídlenie prihlásilo nepatrné množstvo ľudí. Masové akcie preto podporili ešte osobnými návštevami rodín, organizovali sa dokonca cesty do Československa pre väčšie skupiny nerozhodných. Vyskytli sa však aj prípady keď agitátori zdržanlivým Slovákom pohrozili, či keď na propagačné akcie prišli iba zo zvedavosti Maďari. Československá presídľovacia komisia využila obrovské finančné aj materiálne prostriedky, pričom s jej výsledkami nebola československá vláda ani zďaleka spokojná. Za tri mesiace sa na presídlenie prihlásilo 95 432 osôb.³⁸ Československé očakávania týkajúce sa počtu maďarských Slovákov sa opierali o odhady či skôr želania. Fakt, že slovenská menšina v Maďarsku tvorí asi iba pätinu maďarskej menšiny v Československu, bol najprv z nevedomosti neskôr vedome ignorovaný.

Napriek maďarským ministrom zahraničných vecí, Jánosom Gyöngyösím, avizovanému počtu presídlenia chtivých Slovákov sa namiesto so 75 tisícmi počítalo s návratom prinajmenšom 150 000 Slovákov.³⁹ Maďarské štatistiky sčítania ľudu pritom hovorili jasnou rečou:

- 1920: 141 918 osôb slovenskej materinskej reči
- 1930: 104 786 osôb slovenskej materinskej reči
- 1941: 268 913 osôb slovenskej materinskej reči
175 550 slovenskej národnosti⁴⁰

Tieto čísla boli napadané pre údajnú klamlivosť, boli však určite omnoho bližšie k reálnym hodnotám, než československé odhady.⁴¹

Pri spracovávaní tejto časti sa rýchlo odhalí kontroverzia okolo pojmu *výmena*. Keďže táto výmena bola dobrovoľná iba z jednej strany, niektorí maďarskí historici uprednostňujú termín (nútené) vysídlenie. Takto sa ale zachoval aj v pamäti Maďarov, ktorý deportácie do Čiech či do Maďarska vnímalo v podstate rovnako – do oboch boli totiž nútení.

---

³⁸ Iné údaje uvádzajú 90 097 osôb, vid' Melušová s. 25.

³⁹ Kaplan. s 101.

⁴⁰ Údaj z roku 1941 reflektuje územné zmeny v dôsledku viedenských arbitráží.

⁴¹ Maďarské štatistiky vznikli v diskurze Horthyho režimu, odhady Československa o 600 000 Slovákoch.

4.2 Priebeh výmeny a čísla

Samotná výmena trvala 8 mesiacov od 12. apríla 1947 s prerušením cez zimu pokračujúc znova od marca 1948. Posledný transport z Československa odišiel 21. decembra 1948, z Maďarska 1.1.1949. Treba si všimnúť že výmena prebehla viac než rok po podpísaní dohody. Predchádzali jej ešte mnohé rokovania, upresnenia a diplomatické prietahy. Spor však nevyriešila ani parížska mierová konferencia, zúčastnené štáty preto napokon výmenu uskutočnili. Spustenie výmeny bolo z veľkej miery dôsledkom druhej vlny vysídľovania Maďarov do Čiech zo zimy 1946/1947.

Aj technická a organizačná stránka výmeny obyvateľstva ukazovala mnohé nedostatky. Ťažkosti pretrvávali behom transportov, ktoré sprevádzali neustále problémy s prepravnými kapacitami, majetkovými otázkami a inými detailmi. Podľa záverečnej správy Osídľovacieho úradu z 22. decembra 1948 bolo z Maďarska do Československa celkovo presídlených 73 273 osôb.⁴² Nad rámec dohody pritom bolo presídlených viac než 13 000.⁴³

Na druhej strane zase bolo v rámci výmeny obyvateľstva na presídlenie z Československa do Maďarska vybraných 105 047 osôb, aj keď na základe dohody malo byť vysídlených iba 65 200 osôb. Konečný počet vysídlených predstavoval 68 407 osôb presunutých v úradných transportoch (aj nad rámec dohody) a ďalších 21 253 osôb, ktoré ešte pred účinnosťou dohody odišli do Maďarska vlastnými prostriedkami. Spolu teda 89 660 osôb.⁴⁴

Počet presídlených na oboch stranách bol podobný, počet prevezeného hnutel'ného majetku a zanechanej pôdy však poukazuje na priepastné rozdiely. Presídlení Maďari za sebou zanechali značné majetky v gazdovstvách, pôde a nehnuteľnostiach. Dozista boli omnoho majetnejší, ako relatívne chudobní Slováci, ktorí sa zväčša sťahovali, lebo o majetkovom prílepení ich presvedčila československá propaganda. Táto nerovnosť umožnila rozdávať maďarské majetky slovenským repatriantom. Zo svedectva osoby, ktorá zažila prisun presídlencom z Maďarska vyplýva, že časť z repatriantov nevedela po slovensky a do Československa sa sťahovala kvôli sľúbenej pôde a majetkom. Väčšina si oproti situácii z predchádzajúcej

---

⁴² Vadkerty, s. 363, originál dokumentu Osídľovacieho úradu uvádza nesprávny súčet 73 223.

⁴³ Melušová, s. 37. Uvádza 71 787 presídlených, z ktorých asi 12 000 nad rámec dohody.

⁴⁴ Vadkerty, s.364.

domoviny (tu konkrétne okolie Békésskej Čaby) výrazne polepšila. Zákonite tak na druhej strane maďarská menšina prišla do horších podmienok.

Vzniknutá majetková nerovnováha bola dokonca vyčíslená v zápisnici zo Štrbského plesa z 25. júla 1949. Avšak vzniknuté škody si evidovalo aj Československo a tak po vzájomnej dohode sa obe strany zriekli týchto škôd.⁴⁵ Pre porovnanie bolo vyčíslené, že po vysídlených Maďaroch ostalo 15 700 obytných domov a 16 tisíc jutier pôdy, kým po Slovákoch v Maďarsku ostalo iba 4 400 obytných domov a 15 tisíc jutier pôdy.

5. Reslovakizácia

Samotná idea reslovakizácie existovala už v čase prvej Československej republiky. Vtedajší prístup k menšinám bol však omnoho liberálnejší, neboli zatvorené školy a nebol zákaz kultúry v menšinovom jazyku. Klíčiaca idea sa však naplno rozvinula zmenou atmosféry po Druhej svetovej vojne.

Keďže vysídlenia do Čiech a výmena obyvateľstva s Maďarskom nevykorenili maďarskú menšinu z územia južného Slovenska, maďarskú otázku chcela československá vláda vyriešiť bez odsunov. Podľa dobovej interpretácie znamenala reslovakizácia opätovné poslovenčenie pôvodom Slovanov. Maďarské obyvateľstvo malo byť iba etnickým vírením karpatskej kotliny pomad'arčené niekdajšie slovanské obyvateľstvo.

Podľa súpisu obyvateľstva zo začiatku roku 1946 sa v 25 okresoch južného Slovenska zo 727 832 obyvateľov k maďarskej národnosti prihlásilo 544 444 obyvateľov.⁴⁶ Tento počet si v Československu želali do konania Parížskej mierovej konferencie znížiť na 200 000 osôb. Československá vláda sa totiž domnievala, že na medzinárodnej pôde neskôr presadí odsun takto zmenšenej komunity. Reslovakizácia bola oficiálne nariadená vyhláškou Povereníctva vnútra z 17. júna 1946.

---

⁴⁵ Szarka, s. 21. Československé škody mali vzniknúť Viedenskou arbitrážou, či dokonca pôsobením maďarskej Republiky rád, patrili sem tiež 30 miliónov Dolárov povojnových reparácií.

⁴⁶ Melušová, s. 26.

Ústredná reslovakizačná komisia stanovila dve kategórie reslovakizantov:

1. Osoby, ktoré sa hlásili k slovenskej národnosti pri sčítaní ľudu z roku 1930, a po I. viedenskej arbitráži k maďarskej národnosti. Ich žiadosti na prijatie k reslovakizácii boli posudzované zhovievavejšie.
2. Osoby, ktoré sa prihlásili k slovenskej národnosti alebo slovanskému pôvodu a aj ich nejakým spôsobom preukážu, ale dovtedy sa hlásili k maďarskej národnosti. Voči nim bol volený tvrdší postup.

Aj v tomto delení predstavovali zvýhodňovanú výnimku osoby s preukázateľnou protifašistickou minulosťou.⁴⁷

V skutočnosti už však od jari 1945 existovala možnosť dobrovoľne sa prihlásiť k slovenskej národnosti. K dobrovoľnosti treba dodať, že tí, ktorí sa neprihlásili sa vystavili riziku deportácie. Zo začiatku bola možnosť priznať slovenskú národnosť veľmi úzka. Počet sa stanovoval prihliadaním k štátnym záujmom, sledovali sa hospodárske dopady a pravdepodobnosť asimilácie. Pri posudzovaní sa prihliadalo k znakom etnického pôvodu, náboženskému vyznaniu, používanej reči v domácnosti, školskej dochádzke detí, členstvu v spolkoch, príbuzenským zväzkom, zmiešaným manželstvám, presídlenému príbuzenstvu, angažovanosti v minulom režime.

Prístup maďarského obyvateľstva bol zo začiatku veľmi zdržanlivý, masívnej propagačnej kampani vôbec nedôverovali. Akcia preto zmenila charakter a pristúpilo sa k vydieraniu. Vydieraní boli zámožný gazdovia, richtári a vážené osoby obcí. Tí pod hrozbou vysídlenia a konfiškácie majetku súhlasili s reslovakizáciou a mali tak byť príkladom pre ostatných. Na zefektívnenie výsledkov sa do obcí komisári dostavovali v uniformách, ktoré im mali dodať rešpekt. Propagácia reslovakizácie okrem reslovakizačnej komisie prebiehala aj pod záštitou Slovenskej ligy a Matice slovenskej. Dosiahnuť čo najefektívnejší nábor a záruku trvalej asimilácie skúšali prostredníctvom slávnostných podujatí, samovzdelávacích krúžkov a jazykových kurzov. Národná prevýchova začala už v predškolskom veku. Pre dospelých sa do rokov 1948/49 postupne znáročňovala, od jazykových kurzov po vlastivedné kurzy. Kurzy zaoberajúce sa históriou prehodnocovali a manipulovali so spornými otázkami v slovensko-maďarskom vzťahu. Celkový počet účastníkov rozličných prevýchovných akcií bol 70 125 osôb.⁴⁸

---

⁴⁷ Vadkerty, s. 407.

⁴⁸ Vadkerty, s. 464.

Proti reslovakizácii obyvateľstvo protestovalo skôr pasívne. Objavili sa plagáty a protireslovakizačné materiály, antipropaganda bola však tvrdo postihovaná. Do pasívneho odporu sa výrazne zapojili cirkvi. Napriek štátnemu zákazu používania maďarčiny v kostoloch sa duchovenstvo nepodarilo podrobiť. Najstatočnejšie sa zachovali reformované cirkevné spoločenstvá a ich duchovní. Pre ich vytrvalosť a pre obavy z medzinárodného škandálu sa postupne od nátlaku na cirkvi odstúpilo.

Čo sa týka realizovania reslovakizácie, už v počiatkoch sa prejavili nezhody medzi slovenským a českým konceptom celej akcie. V spore sa jednalo hlavne o metódu prístupu k vyhodnocovaniu žiadostí. Ďalej česká strana udržiavala reslovakizáciu v tajnosti, lebo nechcela obdobnú šancu „rečechizovať sa“ ponúknuť v tej dobe ešte odsúvaným Nemcom. Kompetenčné spory a druhá vlna odsunov Maďarov do českých krajov napokon reslovakizáciu pozastavili 24. októbra 1946.

Druhá vlna reslovakizácie bola spustená znovu na jeseň roku 1947, už pod vedením novej komisie. Mala to byť doplnková akcia organizovaná pre tých Maďarov, ktorí sa z rôznych dôvodov do prvej etapy neprihlásili. Územne bola zameraná na okresy, v ktorých aj po prvej etape prevyšoval počet maďarského obyvateľstva 25% z celkovej populácie. Druhá etapa avšak tiež nedosiahla očakávané výsledky a bola predčasne ukončená. Februárový prevrat reslovakizáciu podmienil súhlasom komunistických štruktúr, ktoré pre nezlučiteľnosť s oficiálnymi ideami komunizmu proti nej protestovali. V miernejšej forme a už iba na okresnej úrovni však istá forma reslovakizácie pokračovala ešte do 50. rokov.

Podpísanie prihlášky na reslovakizáciu bolo pre Maďarov existenciálnou záležitosťou. V zúfalej situácii po roku a pol bez akýchkoľvek práv to bola prvá možnosť začať nový život. Kladne vyhodnotení reslovakizanti totiž získali späť občianstvo a ostatné odňaté práva. Na reslovakizáciu boli najviac odkázaní príslušníci inteligencie, bývalí štátni zamestnanci a mestské obyvateľstvo, ktorí odrezaní od príjmov nedokázali prežiť. Prednosť mali napríklad učitelia, ktorí dobre ovládali slovenčinu a mohli ísť učiť na slovenské územie, kde stratili kontakt so svojimi. Na južnom území naopak vyučovali výlučne čisto slovenský pedagógovia. Postupne sa tak väčšina Maďarov prihlásila na reslovakizáciu, v žiadnom prípade však nie z presvedčenia, skôr z pragmatizmu a z obavy o prežitie.

Podľa záverečnej správy z 1. januára 1948 sa celkovo k reslovakizácii prihlásilo 435 264 osôb.⁴⁹ Z toho 89 179 osôb, ktoré sa hlásili za Slovákov v roku 1930. Osôb odvolávajúcich sa na slovanský pôvod bolo 193 415. Odmietnutých bolo 99 401 osôb. U chýbajúcich 41 269 osobách reslovakizácia neprebehla kvôli rôznym dôvodom.⁵⁰

Reslovakizácia bola už vo svojej záverečnej fáze rozporuplná. Silnejším vplyvom komunistov slabol protimaďarský tón oficiálnej politiky. Naopak nechabol pasívny odpor Maďarov, mnohí si po kladnom vyhodnotení žiadosti o reslovakizáciu odmietli prevziať rozhodnutia. Pochopiteľne si po nadobudnutí občianskych práv začali bývalí majitelia žiadať navrátenie svojich majetkov. Tie ale boli zväčša rozdane kolonistom, či repatriantom, čo samozrejme viedlo k sporom. Aj na riešenie týchto a iných pretrvávajúcich sporov o majetky vznikol neoficiálny plán na presídlenie aspoň 50 000 reslovakizovaných Maďarov do českých a moravských krajov. Toto dokazuje ako veľmi si hlavne slovenské úrady želali odstrániť maďarský živel z južných regiónov. Znova a znova sa objavujú tie isté nápady s malými úpravami. Na základe reálnej situácie ministerstvo vnútra ale odmietlo tento návrh, ako nepredstaviteľný a vopred vylúčený.⁵¹

Po komunistických prevratoch sa Československo aj Maďarsko ocitli vo východnom bloku pod vedením Sovietskeho zväzu, čo znamenalo zmenu vo vzájomných vzťahoch. Za Maďarov sa hlásiace osoby tak od 12. októbra 1948 mohli zložením štátoobčianskej prísahy znovu získať občianstvo. Výnimku predstavovalo 5647 osôb, ktorí sa mali previniť voči Československej republike. Väčšina z nich postupne získala občianstvo v 50. rokoch a zbytok sa dobrovoľne presťahoval do Maďarska.⁵² Ani československé občianstvo však v roku 1948 ešte nezaručovalo napríklad volebné právo, ktoré mali iba slovanské národnosti. Takisto dlho neexistovali napríklad menšinové práva.

Naozaj zvrhlý koncept reslovakizácie veľmi cielene a v najneprijemnejšiu chvíľu napádal samotnú identitu Maďarov na Slovensku. Aj keď reslovakizácia často predstavovala jedinou cestu von z každodennej úzkosti o prežitie, predsa len znamenala popretie samých seba. Popretie identity, za ktorú úplne nespravodlivo roky Maďari trpeli. Tento psychologický aspekt hral a dodnes hrá úlohu pri vyrovnávaní sa s touto traumou. Po odpore, o ktorom som sa už vyššie zmienil, nastal aj iný druh odporu.

---

⁴⁹ Vadkerty, s. 446. Iná autorka uvádza 452 089 osôb, vid' Melušová s. 28.

⁵⁰ Napr.: nemecká národnosť, úmrtie, nútené práce v Čechách, presídlenie, nutné ďalšie prešetrenie a iné.

⁵¹ Vadkerty, s. 456.

⁵² Tamtiež, s. 478.

V 50-tych rokoch sa zdvihla vlna odporu voči tým, ktorí sa podvolili reslovakizácii. Dnešná dimenzia reslovakizácie sa v očiach Maďarov stále javí ako škvrna na duši. V rodinách nástupníckych generácií sa o tejto udalosti buď mlčalo, alebo ani nevedelo.

6. Repatrianti

Keďže v práci sa často spomínajú repatriovaní Slováci, krátky sumár ohľadom repatriantov prikladám ako doplnenie. Jediné presídlenie zakotvené v medzinárodnej dohode bola výmena obyvateľstva s Maďarskom. Ostatné prebiehali ako jednosmerné operácie, s cieľom navrátiť Slovákov zo zahraničia. Vlády zainteresovaných krajín preto povolili propagačnú činnosť československých orgánov na ich území, s podmienkou, že náklady na presídlenie hnutel'ného majetku a osôb samotných pokryje Československo.

Slovenská národná rada na svojom zasadnutí 25. mája 1945 prijala uznesenie o pozvaní Slovákov, resp. Čechov, ktorí žili za hranicami Československa, späť do vlasti. Umiestnení mali byť v rámci vnútornej kolonizácie, preto spadali pod kompetencie Osídľovacieho úradu pre Slovensko. Zahraniční Slováci boli označení ako emigranti, ktorí sa majú vrátiť. Jednalo sa predovšetkým o Slovákov z Rumunska, Poľska, Juhoslávie, západnej Európy a zámoria. Malú skupinu bulharských Slovákov oslovili slovenské úrady až po veľmi skromných výsledkoch výmeny s Maďarskom. Prilákanie Slovákov a Čechov do vlasti sa po dobrovoľnom postúpení Podkarpatskej Rusi v prospech Sovietskeho zväzu týkalo aj tohto regiónu.

Do repatriácie Slovákov z Rumunska sa na jar 1946 Osídľovací úrad pustil takmer svojvoľne, bez konzultácie s ostatnými úradmi. Tak sa mohlo stať, že slovenským kolonistom a Slovákom z Rumunska prideliť tie isté majetky. Majetné rodiny samozrejme len zriedka opustili prosperujúce hospodárstvo, jednalo sa teda o veľmi chudobné rodiny s priemerným počtom detí 8 až 10. Nedisciplinovaní a neznalí riadenia poľnohospodárskych statkov predstavovali rumunskí Slováci pre štátne orgány a pôvodné obyvateľstvo značné problémy.

Repatriáciu juhoslovanských Slovákov inicioval gymnaziálny učiteľ Andrej Sirácky. Jeho list z jesene 1946 Vladimír Clementis postúpil Poverenictvu pôdohospodárstva, to však plán na presťahovanie 32 000 – 35 000 prevažne majetných poľnohospodárov považovalo za nereálny. Juhoslovanská vláda odmietala akékoľvek náhrady za zanechané nehnuteľnosti, súhlasila iba s odvozom hnutel'ného majetku.

Slovenské úrady navyiac už pred ohlásením juhoslovanských repatriantov bojovali s nedostatkom nehnuteľností a pôdy pre domácich žiadateľov. Zorganizovaná teda bola repatriácia mladej inteligencie a neskôr aj rodín prevažne nemajetných poľnohospodárskych robotníkov.

Propaganda na repatriáciu bulharských Slovákov prebehla až po ukončení repatriácie Slovákov z Maďarska. Hlavným iniciátorom bolo predsedníctvo Osídľovacieho úradu pre Slovensko, ktoré bez informovania iných úradov v januári 1947 repatriovalo 270 hospodárskych jednotiek. Bulharské rodiny si dokonca mohli vybrať miesto bydliska sami, 60 rodín sa tak ocitlo v okrese Želiezovce na území po vysídlených Maďaroch. Boli to ale prevažne priemyselní robotníci, polovica z nich preto čoskoro odcestovala do českých krajov.

Špeciálnu skupinu tvorili poľskí Slováci. Časť nimi obývaného územia sa po roku 1938 pripojilo k Československu, ktoré sa po vojne opäť dostalo pod poľskú vládu. Následne poľské úrady presunuli cez slovensko-poľskú hranicu 1 213 slovenských rodín. Tie možnosť nastáhovať sa do domov po odsunutých Nemcoch v okolí obce Handlová odmietli, preto aj napriek obtiažiam boli presídlení do žitnoostrovských veľkostatkov.

Žiadatelia o československé štátne občianstvo z územia Podkarpatskej Rusi museli spĺňať špeciálne kritériá. Optovanie, čiže žiadosť o presídlenie, sa realizovalo počas 3 rokov, sovietske úrady ale neuľahčovali sťahovania chtivým cestu. Preto mnohí neúspešní museli ostať, čím získali napokon sovietske občianstvo.

7. Záver

Masa bez občianstva, identity, jazyka. Raz rukojemníkom pri vydieraní, inokedy pracovná sila zadarmo. Tri roky brutálneho asimilačného nátlaku ale pominuli a maďarská komunita prežila. Z jednotlivých pasáží tejto práce sa môže zdať, že nástup komunizmu sa najväčšmi pričínil na záchrane maďarskej menšiny. Takýto záver by však bol klamný. Komunistickí funkcionári, najmä slovenskí, po celý čas presadzovali veľmi tvrdú politiku voči Maďarom. Občasné nezhody s ostatnými politickými silami a ambivalentná rétorika ohľadom postupu, boli iba klasickou stratégiou komunistických strán. Vnútorne rozpory vyvolávali komunisti zámerne s cieľom ovládnuť politickú scénu. Akonáhle sa pevne ujali moci, národnostný útlak – ktorý v menej okatej forme

pokračoval počas celého trvania režimu, pripísali vinu svojim protivníkom či fiktívnym vinníkom. československí komunisti boli tiež tlačení ukončiť otvorené nepriateľstvo s Maďarmi a Maďarskom z vôle Sovietskeho zväzu. Bez tohto vonkajšieho faktoru by sotva prestali so systematickou protimaďarskou činnosťou. V jednom mocenskom bloku, ktorý navyše formálne stál na internacionálnych ideách, nebolo viac priestoru pre otvorené národnostné škriepky.

V konečnom dôsledku je pretrvanie maďarskej menšiny na juhu Československa po rokoch 1945-1948 dielom mnohých javov. Ťaženie voči maďarskej komunite Československa najskôr a asi najzásadnejšie prekazili západné veľmoci. Tie síce už v Postupimi odobrili odsun Nemcov, ale z rôznych dôvodov Maďarov rovnakého osudu ušetrili. Samozrejme boli to pravdepodobne geopolitické a strategické dôvody než altruizmus. Neustále kompetenčné spory a odlišné prístupy k Maďarom medzi Čechmi a Slovákami tiež prispeli k zachovaniu menšiny. K ukludneniu situácie prispel aj napríklad odchod prezidenta Beneša z politického života. Práve s jeho menom a osobou samotnou si Maďari spájali vlastné utrpenie, podotýkam nie bezdôvodne. Je úlohou virtuálnej histórie hrať sa s otázkou „Čo by bolo, keby?“. Pri študovaní tematiky povojnového usporiadania a obzvlášť v prípade maďarskej menšiny sa však úvahy v tomto zmysle priam natískajú. Faktor náhody okolo osudu Maďarov bol tak vysoký, že mohlo poľahky dôjsť aj k totálnemu odsunu, občianskej vojne alebo iným násilným alternatívam. Krehkosť vtedajšej situácie si musia uvedomiť hlavne Maďari, ktorí ju prežili. Úlohou dnešných Maďarov by tiež malo byť adekvátne uctenie si pamiatky ich vlastnej krížovej cesty, následne svojim utlačovateľom odpustiť – ale nikdy nezabudnúť.

Vráťme sa ešte na chvíľu k samotnému prežitiu nástrah. Prekvapujúco dokonca aj kroky zo strany československej vlády na odstránenie maďarskej menšiny mali protichodné efekty. Výmena obyvateľstva bola nesporne úspešným krokom na zníženie počtu Maďarov, jej zdĺhavá administrácia a medzinárodne ošetrený priebeh ale zablokoval jednostranné vysídlenie Maďarov do Maďarska ako si to Československo bolo bývalo želalo. Neznalosť situácie Slovákov žijúcich v Maďarsku tiež skomplikovala vláde odsun Maďarov za maďarské hranice. Táto neznalosť či vedomé ignorovanie národnostných otázok všeobecne komplikovali akékoľvek racionálne riešenie. Kruté odsuny do českých krajov síce narušili jednotu maďarskej komunity, ich prechodný charakter však finálne pôsobil kontraproduktívne. Hlavne vzniknuté majtkové spory navrátených z deportácií sťažovali potenciálne riešenia maďarskej

otázky. Reslovakizácia síce tiež oslabil maďarskú menšinu, jej výsledky však boli formálneho charakteru. Reslovakizáciu Maďari vnímali ako nutné zlo, falošný počin pod hrozbou násilia. Rozličné koncepty navyiac prebiehali v krátkom čase, vzájomne sa posilňujúc aj oslabujúc. V podstate formálne popretie vlastnej identity znamenalo jej záchranu.

Po zhodnotení týchto faktorov nám ostáva ešte zásluha samotnej maďarskej menšiny. Jej húževnatosť a pasívny odpor sa tiež nemalou mierou zaslúžili o prežitie najviac zaslúžila sama. Československí predstavitelia boli šokovaní vytrvalosťou, ktorú Maďari preukazovali pri obrane svojej pôdy. Vrodené puto k pôde bolo hádam rovnako silné ako maďarská láska k vlastnému jazyku. Rád by som preto uviedol pár slov o odboji, o ktorom sa tak málo vie a píše. Maďarský odpor voči sérii násilných opatrení bol skôr pasívneho charakteru. Dal by sa porovnať s odporom Židov za nacistického útlaku. Po skončení vojny sa namiesto očakávaného mieru a zotavovania sa, dostalo Maďarom v Československu horšieho osudu než za vojny. Iba pochopiť obvinenia, ktoré sa im ušlo bolo nad ľudské sily. Navyiac všetky tri hlavné akcie namierené proti Maďarom boli veľmi cielene zamerané proti inteligencii, autoritám, duchovným či civilným vodcom. Bol to menší zázrak ako sa bez elity národa zaobišli bez celoplošnej morálnej kapitulácie. Odpor počas rokov najväčších útrap organizovali najmä kňazi a študenti. Rôzne vetvy odporu patrili pod hlavnú organizáciu, tzv. Népi Szövetség. Keďže pamflety a verejné protesty, navyiac v zakázanom jazyku boli prísne trestané, odpor vydával ilegálne letáky s protestnou či na vytrvalosť nabádajúcou tematikou. Ďalej vydávali ilegálne regionálne noviny, snažili sa zdokumentovať bezprávia, ktoré prežívali, formulovali memorandá, ktoré sa pokúšali nejako dostať do povedomia tak domácej ako svetovej verejnej mienky. Obyčajní ľudia skôr očakávali zásah v ich prospech od Maďarska, z tejto strany okrem oficiálnych protestov aktívne zasahoval hlavne primáš Mindszenty.

Psychologickú ujmu troch povojnových rokov nedokážeme vyčíslit' ani odhadnúť. Nepohneme sa však ani v otázke majetkovej ujmy. Reštitúcie a vracanie majetkov totiž platia až od roku 1948, kedy konfiškovať a znárodňovať začal komunistický režim. Maďarské majetky však boli väčšinou konfiškované do tohto času. Podobne zabetónované je ale aj eventuálne vyrovnanie sa s touto dobou. A tu mám na mysli hlavne slovenskú stranu, ktorá namiesto empatického prístupu relativizuje a popiera holé fakty.

Napriek nepriaznivej spoločenskopolitickej situácii vidím zo začarovaného kruhu cestu von. Mala by sa ňou stať autonómia južných oblastí Slovenska. Až tá by maďarskej menšine navrátila stratenú dôstojnosť.

Summary

This bachelor thesis describes the three crucial postwar years of Hungarians in Czechoslovakia. Czechoslovakia between 1945 and 1948 represented a clear and violent anti-Hungarian policy, whose only aim was to eliminate the Magyar factor. Significant number of locked out Hungarians were present in Czechoslovakia since the peace treaty of Trianon. Their deal in the three post World War II years was to suffer wartime ordeal in peacetimes. In spite of being disfranchised and robbed, in the end the Hungarians survived a series of annihilating measures, but the traumas caused in this period block the today's Slovak-Hungarian conciliation.

The emerged atmosphere at the end of WWII already treated the Hungarians as losers and culpable, but these principles became parts of the Czechoslovak laws as presidential decrees and directives. Deprived of citizenship, property, language use and therefore of human rights and dignity they had to suffer further incomprehensible trials. The most cruel actions were the deportations to forced labor into Czech borderlands, which affected around sixty thousand people. Although the majority could return, the deportation's cruelty and offenses against property shook the Hungarian minority as the Hungarian government. Under this pressure Hungary agreed to carry out a population exchange, under which ninety thousand persons were transferred from Czechoslovakia to Hungary. The remained half million Hungarian speaking population was by that time shattered, and searching for a way out from misery participated in the reslovakization. This ill idea proclaimed that Hungarians were Slavs ages before, so they can be "made Slovaks again". The program naturally fell to ruins soon, moreover this vile attack on their identity in the end returned citizenship, what ensured the gradual way out of the maze.

But the robbed and threatened nation without intelligentsia and authorities had to face systematic assimilation and oblique oppression during the communist regime too. Objective and true analysis started to be written only since the 90's, but the present sociopolitical situation is not in favor of conciliation with these adverse times. Perhaps the best solution would be a Hungarian autonomy in Slovakia. Namely because self government would exclude external attacks on identity, culture and language.

Összefoglaló

E bakalármunka a felvidéki magyarság kálváriájáról, a második világháborút követő három évről tesz jelentést. Csehszlovákiában 1945-48 között nyílt és erőszakos magyarellenes politika folyt, melynek egyetlen célja a magyarság felszámolása volt. A már Trianon óta Felvidéken rekedt magyar kisebbségnek nem adatott meg az áhított béke, csupán folytatódott a háborús állapot. A jogfosztott és kisémmizett magyarok egy egész sorozat likvidáló intézkedéssel szemben végül is megállták helyüket, de az ebből az időszakból származó traumák a mai napig nem engedik a szlovák-magyar viszály múlását.

Már a háború végére kialakult légkör vesztesként és bűnösként kezelte a magyarságot, de ezek az elvek később elnöki dekrétumok és rendeletek formájában a csehszlovák jogrend részévé is váltak. Állampolgárságtól, vagyontól, magyar nyelvhasználatától s ezáltal emberi jogoktól és méltóságtól megfosztva még további felfoghatatlan megpróbáltatásokat kellett megélnie. A legkegyetlenebb intézkedés a kényszertelepítés volt, mely során több hullámban és más indítékkal megközelítőleg hatvan ezer embert deportáltak Csehország határvidékeire kényszermunkára. Bár innen a többség fokozatosan hazatérhetett, a kitelepítés kegyetlensége és a javarészt elkobzott vagyon miatti sérelmek megrendítették úgy a határon túli magyarságot, mint az akkori magyar kormányt. E nyomás alatt Magyarország beleegyezett a lakosságcserébe, mely során kilencvenezer személyt telepítettek át Csehszlovákiából Magyarországra. A megmaradt félmillió magyar ajkú lakosság nagyobb része így megtörve és a kilátástalanságból sürgős kiutat keresve részt vett a reszlovakizációs programban. Ez az eltévedt gondolat azt propagálta, hogy a magyarok valaha szlávok voltak és „visszaszlovákosíthatók”. A program természetesen hamarosan csődbe ment, sőt ez az aljas támadás a magyarok identitására végeredményben visszaadta az elvesztett állampolgárságot, ami fokozatos kiutat biztosított az útvesztőből.

A megrabolt és megfélemlített, intelligencia és példaképek nélkül maradt nemzet viszont továbbra módszeres asszimilációnak és burkolt elnyomásnak volt kitéve a kommunista rezsim ideje alatt is. Pártatlan és igaz elemzések csak a 90-es évektől látnak napvilágot, de a jelenkori társadalmpolitikai helyzet mégsem kedvez az eme hányattatott időkkel való megbékélésnek. Ebből kiutat jelentene a felvidéki magyar autonómia kivívása. Az önrendelkezés ugyanis eleve kizárná az identitást, kultúrát és nyelvet támadó külső beavatkozásokat.

Použitá literatura

BAKA, Igor. *Sovietske vojská sa k slovenským Maďarom správali podstatne tvrdšie*. in www.tasr.sk <http://www.tasr.sk/23.axd?k=20080508TBB00116> 2008-05-19

BOBÁK, Ján. *Maďarská otázka v Česko-Slovensku (1944-1948)*. Martin: Matica slovenská, 1996. 199 s. ISBN 80-7090-354-6.

BOBÁK, Ján. *Výmena obyvateľstva medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom (1947-1948)*. Bratislava: Kubko Goral, 1994. 51 s. ISBN 80-88858-11-9.

BUKOVSZKY, László. *A szlovák-magyar lakosságcsere 1944-1948*. v zborníku NOVÁKOVÁ, Veronika. *Migráció*. Dunajská Streda, 2001. 207 s. ISBN-13 978-80-8062-100-1.

ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar. *Podoby Česko-slovensko-maďarského vzťahu 1938-1949*. Bratislava, 1992. ISBN 80-224-0382-2.

FÁBRY, Viliam. *Je ohrozená identita maďarskej menšiny na Slovensku?* Bratislava: Kubko Goral, 1997. 40 s. ISBN 80-888-58-28-3.

FÁBRY, Zoltán. *Obžalovaný prehovorí. Dokumenty z dejín Maďarov v Československu*. Bratislava: Kalligram, 1994.

IRMANOVÁ, Eva. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Ústí nad Labem: Albis International, 2005. 316 s. ISBN 80-86067-67-X.

JANICS, Kálmán. *A hontalanság évei: A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945-1948*. Budapest, 1989. 358 s. ISBN 963 01 9430 9.

JESZENSZKY, Géza. *The New (Post-Communist) Europe and its Ethnic Problems*. Budapest, 2005. 173 s. ISBN 963 2181 68 9.

KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-48*. Praha: Panorama, 1990. 245 s. ISBN 80-7038-193-0.

MARKO, Augustín; MARTINICKÝ, Pavol. *Slovensko-maďarské vzťahy – história a súčasnosť vo faktoch*. Bratislava: Signum, 1995. 83 s. ISBN 80-967333-2-X.

MELUŠOVÁ, Alexandra. *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945-1948*. Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Institut politologických štúdií. Praha, 1998. Vedúci bakalárskej práce Bohumil Doležal.

PEÉRY, Rezső. *Memorandum: O situácii Maďarov v Československu*. 1945.

PEÉRY, Rezső. *Bohatá úroda siedmych chudobných rokov: Ponaučenia Maďarov na Slovensku z druhého menšinového obdobia (1938-1945)*. 1946.

Sz. DÉVAI, Judit. *Identitás – szélzúgásban*. Komárno: Komáromi Lapok, 1993. 223 s.

SZALATNAI, Rezső. *Memorandum: Maďari na území ČSR v rokoch 1938-1945*. 1946.

SZARKA, László. et al. *A szlovákiai magyarok kényszerletelepítéseinek emlékezete 1945-48*. Komárom, 2003. ISBN 963 508 392 0

SZILVÁSSY, József. *Kisebbség a határon*. Dunajská Streda, 1998. 174 s. ISBN 80-8062-020-2

ŠUTAJ, Š.; MOSNÝ P.; OLEJNÍK M. *Prezidentské dekréty Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku*. Bratislava: Veda, 2002. 158 s. ISBN 80-22407-31-3

ŠUTAJ, Štefan. *“Akcia Juh“: Odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. 84 s. ISBN 80-85270-14-5

ŠUTAJ, Štefan. *Nútené presídlenie Maďarov do Čiech*. Prešov: Universum, 2005. 156 s. ISBN 80-89046-29-0.

VADKERTY, Katalin. *Maďarská otázka v Československu 1945-1948: Trilógia o dejinách maďarskej menšiny*. Bratislava: Kalligram, 2002. 863 s. ISBN 80-7149- 945- X.

Politické memorandum: Együttélés Politikai Mozgalom. *Az elnyomott kisebbségből legyen társnemzet: Magyarok Csehszlovákiában / Szlovákiában 1918-1992*. Bratislava, 1993.